

УДК 821.112.2(436)-92.09М.Поллак:81'42
DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.26>

ОПОВІДНА ПЕРСПЕКТИВА У ЛІТЕРАТУРНОМУ РЕПОРТАЖІ “DAVON WAR NIE DIE REDE, DAS WAR NIE IM GESPRÄCH...” МАРТИНА ПОЛЛАКА

NARRATIVE PERSPECTIVE IN MARTIN POLLACK'S LITERARY REPORTAGE “DAVON WAR NIE DIE REDE, DAS WAR NIE IM GESPRÄCH...”

Качак Х.І.,

orcid.org/0000-0002-5768-4170

*аспірантка, асистентка кафедри німецької філології
Львівського національного університету імені Івана Франка*

У статті досліджено оповідну перспективу сучасного німецькомовного літературного репортажу «Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...» Мартіна Поллака. Для аналізу обрано з поміж інших теорію Вольфа Шміда, яка передбачає розгляд тексту з огляду на п'ять параметрів перспективи: перцептивну, ідеологічну, часову, просторову та мовну. Шляхом аналізу структури, мовно-стилістичних засобів, граматичних конструкцій тексту з'ясовано, що автор обрав дистрибутивну перспективу. Якщо перцептивну перспективу можна охарактеризувати як здебільшого фігуральну, про що свідчать оповідь від першої особи однини чи множини, а також опис із позиції «колишнього» Я, то у ідеологічному, часовому, просторовому та мовному параметрах простежується так звана нейтралізація, що передбачає наявність як нараторіальної, так і фігуральної перспектив. Виявлено, що нараторіальна перспектива використовується здебільшого для відображення у тексті історичних фактів із хронік, звітів, згадок, приватних спогадів та ін., а фігуральна – для опису подій, що відбуваються для наратора у площині «тут і зараз». Наратор в аналізованому літературному репортажі є дієгетичним, оскільки сам є частиною історії про пошук пам'яті бургенданських ромів. Тож поєднання обох типів перспективи у літературному репортажі допомагає автору віднайти необхідний баланс між об'єктивними фактами і суб'єктивним сприйняттям. Такі експерименти з наратологічними категоріями розкривають перед автором нові горизонти, а також підкреслюють гібридність жанру, зважаючи на поєднання в ньому літературної та публіцистичної традиції. Встановлено, що розгляд літературно-репортажного тексту з огляду на його наратологічну природу й оповідну перспективу робить зокрема вагомий внесок щодо визначення літературного репортажу й умотивовує його подальший аналіз у наратологічному ключі.

Ключові слова: літературний репортаж, оповідна перспектива, наратологія, наратор, фігуральна перспектива, нараторіальна перспектива.

The article examines the narrative perspective of Martin Pollack's modern German-language literary report "Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...". For the analysis, the theory of Wolf Schmid was chosen, which involves examining the text with regard to five parameters of the perspective: perceptual, ideological, temporal, spatial and linguistic. Using the analysis of the structure, linguistic and stylistic means, grammatical constructions of the text, it was found that the author chose a distributive perspective. When the perceptual perspective can be characterized as mostly figural, as evidenced by the narrative from the first person singular or plural, as well as the description from the position of the "former" I, then the so-called neutralization can be traced in the ideological, temporal, spatial and linguistic parameters, which implies the presence of both a narrative, and figurative perspective. It was found that the narrative perspective is mostly used to reflect in the text historical facts from chronicles, reports, private memories, etc., and the figurative perspective is used to describe the events taking place in the "here and now" plane for the narrator. The narrator in the analyzed literary reportage is diegetic, as he is a part of the story about the search for the memory of the Burgendand Roma. Thus, the combination of both types of perspective in literary reporting helps the author to find the necessary balance between objective facts and subjective perception. Such experiments with narratological categories open up new horizons for the author, and also emphasize the hybridity of the genre, taking into account the combination of literary and journalistic traditions in it. It has been established that the consideration of the literary reportage text in view of its narratological nature and narrative perspective, in particular, makes a significant contribution to the definition of literary reportage and motivates its further analysis in a narratological way.

Key words: literary reportage, point of view, narratology, narrator, figural perspective, narratorial perspective.

Постановка проблеми. Літературний репортаж – гібридна форма, яка містить ознаки двох систем (публіцистики та літератури) і не втрачає своєї актуальності впродовж тривалого часу. Базуючись на конкретних фактах і відтворюючи перед читачем реальні події, літературний репортаж не виключає суб'єктивний аспект сприйняття і домінування особи репортера. У порівнянні з газетним репортажем (з огляду на обсяг та особливості мовно-стилістичного оформ-

лення) цей жанр дає автору значно більше свободи. Дослідниця Катеріна Костенцер (Caterina Kostenzer) визначила основні риси, які притаманні літературному репортажу. Серед них: звернення до розуму і почуттів, позиціонування фактів як основи, визначними є як публіцистичні, так і літературні особливості, збереження актуальності впродовж тривалого часу. Гібридність літературного репортажу, жанру на межі літератури і публіцистики, знаходить свої прояви зокрема

у поданні об'єктивних фактів суб'єктивним оповідачем [1, с. 133]. Гібридна природа обраного для аналізу типу тексту прослідковується і на рівні нарації, що обумовлює актуальність дослідження нарративної природи літературного репортажу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Оповідна перспектива є однією з центральних категорій наратології. Упродовж історії наратології сформувалося чимало концепцій розгляду і визначення перспективи (теорії «point of view» Ф. К. Штанцеля, Ж. Женетта, М. Баля; теорії «структури перспективи» М. Пфістера та ін.). У вітчизняному літературознавстві над питаннями нарративу працює літературознавиця Л. В. Мацевко-Бекерська, яка здійснила детальний аналіз наратора як оповідної інстанції в різних наратологічних концепціях [2]. Проблемні питання лінгвістичної наратології, пов'язані з ідентифікацією особистостей оповідачів у низці художніх текстів, розв'язує український вчений у галузі комунікативної лінгвістики і філософії мови Ф. С. Бацевич, вказуючи на можливу ускладнену ідентифікацію нараторів у цих творах і на найважливіші мовно-комунікативні засоби кваліфікації їхніх оповідних інстанцій як таких, що «зміщуються» від дієгеzi до недієгеzi [3].

Проблема, яку роль відіграє перспектива саме для репортажного письма, порушена у праці «Is it Realism? Effects of Style and Selection in Narrative Journalism» [4]. Тут також знаходимо пропозицію диференціації типів нараторів, які трапляються у репортажах: «всезнаючий»/«третя особа», «архімедовий» і т.і.

Вартою уваги є і розвідка Нори Бернінг, яка проводить наратологічний аналіз окремих літературних репортажів, застосовуючи теорії Франца К. Штанцеля і Жерара Женетта. На її думку, прагнення до експериментів із нарративними кодами корениться у самому типі тексту, оскільки суб'єктивний характер репортажу дозволяє репортерам експериментувати з наратологічними категоріями і літературними прийомами [5, с. 131].

Для дослідження оповідної перспективи в літературному репортажі «Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...» Мартіна Поллака обрано теорію Вольфа Шміда, яка враховує різницю між фактуальною і фікціональною оповіддю: події у першій є реальними, тоді як в останній існують тільки як імплікат фіктивних історій [6, с. 121]. Така диференціація є важливою для аналізованого типу тексту, оскільки літературний репортаж побудований на фактах, проте не виключеною є їхня суб'єктивна репрезентація. На відміну від інших теорій, ця розрізняє сприйняття (нім.

Erfassen) і зображення (нім. Darstellen), називаючи їх різними актами оповіді [6, с. 122]. На продуктивності цієї теорії для вивчення текстової матерії наголошує і Л. В. Мацевко-Бекерська, оскільки вона «дає можливість цілісно структурувати ключові поняття змістової та формальної організації літературно-художнього твору» [2, с. 283].

За В. Шмідом, перспективу визначають як «комплекс умов, сформованих внутрішніми і зовнішніми факторами для фіксації та зображення події» [6, с. 121]. Ці чинники віднесені до різних параметрів, аспектів чи граней, у яких феномен перспективи може проявлятися по-своєму. Для того, щоб розрізнити параметри перспективи, в яких можуть з'явитися власні чинники сприйняття і репрезентації, В. Шмід пропонує провести уявний експеримент, в центрі якого перебуває автомобільна аварія і свідки, які у суді дають свідчення про сприйняту ними подію, тобто розповідають власну історію тієї самої аварії. Навіть коли свідки прагнуть бути об'єктивними, їхні свідчення можуть суперечити одне одному, і не тільки тому, що свідки пам'ятають те, що сталося з різним ступенем ясності. Відхилення тверджень вже базується на відповідному конкретному сприйнятті події, іншому підборі фактів, власній оцінці ваги певних обставин [6, с. 122]. Тому В. Шмід виокремлює п'ять параметрів перспективи, беручи до уваги зовнішні і внутрішні чинники [6, 122–127]:

- просторова перспектива, що складається з місця сприйняття події, формує точку зору й передбачає обмеження поля зору;
- ідеологічна перспектива, яка включає різні чинники, які визначають суб'єктивне ставлення спостерігача до явищ з урахуванням його знань, способу мислення, оцінки, інтелектуального горизонту;
- часова перспектива, яка вказує на відстань між актом сприйняття і зображення і враховує той факт, що сприйняття включає перше враження, його обробку та інтерпретацію;
- мовна перспектива – використання спостерігачем виразів та інтонацій, які відповідають його знанням і оцінкам на той момент, його внутрішньому стану під час події або навіть форми вираження, в яких змінений внутрішній стан або змінені знання та оцінка. Тобто під час розповіді можливе використання різних мовних реєстрів, тому особливу увагу під час аналізу слід приділяти підобластям лексики, синтаксису та функції мови;
- перцептивну перспективу можна порівняти з призмою, через яку сприймаються події. Тут під

час аналізу слід знайти відповідь на запитання: «Чіми очима дивиться на світ оповідач?».

Зображення подій при цьому може бути подане нараторіально (з перспективи наратора) або ж фігурально (з точки зору персонажа/ів) [6, с. 128–130]. Важливим є й розрізнення типу наратора, який може бути недієгетичним (оповідач не походить зі світу, про який він розповідає) і дієгетичним (оповідач сам з'являється в історії) [6, с. 81].

Постановка завдання. Метою даної розвідки є аналіз оповідної перспективи сучасного німецькомовного літературного репортажу «*Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...*» Мартіна Поллака [7]. Для цього обрано теорію Вольфа Шміда, яка передбачає аналіз п'ятьох складових перспективи. Дослідження також покликане дати відповідь на питання: Чи впливає обрана оповідна перспектива на об'єктивність/об'єктивізацію літературно-репортажного тексту?

Виклад основного матеріалу. Літературний репортаж «*Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...*» австрійського письменника, журналіста і перекладача Мартіна Поллака висвітлює проблему пам'яті 5000 убитих за часів націонал-соціалізму бургенландських ромів. Автор має на меті знайти у Бургенланді згадки про убитих ромів чи меморіальні дошки, які б увіковічили пам'ять про невинно закатованих.

Наратор розпочинає подорож із польського Лодзя, де зустрічається зі своїм знайомим Генриком, польським ромом. Разом вони оглядають пам'ятну дошку, на якій трьома мовами (польською, англійською, ромською) повідомляється, що тут, на невеличкій площі, німці у період з 5 листопада 1941 року до 12 січня 1942 року створили «циганський табір» для близько 5000 ромів, чоловіків, жінок і дітей з Австрії [7, с. 188]. Дошка була встановлена 10 січня 2004 року під час вшанування 62-ї річниці ліквідації циганського табору, який був облаштований на території єврейського гетто й проіснував лише дев'ять тижнів. Історію про циганський табір у Лодзі автор почув від бабусі, яка тоді мешкала неподалік. Цей табір займав лише 0,02 га, загалом п'ятнадцять будинків, деякі з яких стоять і сьогодні. Австрійських ромів вивозили до Лодзя у вагонах для худоби протягом 5–9 листопада 1941 р. [7, с. 190]. Через жакливі умови проживання і антисанітарію лише за 7 тижнів померло біля 700 ромів. 12 січня 1942 року вцілілих, близько 4300 осіб, доставили до табору смерті Кульмгоф (Хелмно над Нерем) і загнали в газові фургони, де вони загинули. Припускають, що жоден із в'язнів

циганського табору в Лодзі, австрійських ромів із Бургенланду, не вижив [7, с. 192].

На черзі пошук у Бургенланді: у Гоберлінзі, Штегерсбасі, Кеметені та Нойштгіфт-ан-дер-Лафніці. Мартін Поллак шукав меморіальну дошку чи бодай якусь згадку про вшанування пам'яті знищених ромів. Однак ані звичайні перехожі, ані адміністрація населених пунктів нічого про це не знали. «Про це ніколи не йшлося, – каже один із мерів, – про це ніколи не говорили...», – саме ці слова і стали назвою репортажу.

Запропоноване В. Шмідом для конституювання перспективи в літературному творі ранжування її параметрів за релевантністю визначає її найважливішу складову – перцепцію [6, с. 127]. Іншими складовими перспективи він називає ідеологію, простір, час та мову. Стилїстика, зокрема граматична форма присутності наратора у тексті, залишається головною сферою його самовиявленості [2, с. 290]. Тому **перцептивну перспективу** літературного репортажу «*Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...*» здебільшого можна означити як фігуральну. Наратор, якого ми ідентифікуємо з автором, є дієгетичним, описує побачене і почуте з точки зору «колишнього» Я, що відповідає четвертому типу наратора за теорією В. Шміда [6, с. 129]. На це вказує оповідь від першої особи однини *ich*, яка органічно переплітається з формою першої особи множини *wir*:

Wir betrachten die Taffel. Über uns geht das Fenster auf [7, с. 189],

адже наратор пізнає історію не лише самотужки, а й має, як він сам каже, «супровід»:

Mein Begleiter deutet auf eine gläserne Tafel an der Wand des niedrigen Gebeudes, sie sieht neu aus [7, с. 188].

Варто зауважити, що подана автором інформація про людей, які фігурують у його історії, є детальною і за своєю структурою схожою до тієї, яку знаходимо у газетних репортажах: національність, вік, роль у дослідженні. Проте тут опис значно ширший:

Henryk ist ein polnischer Rom, Anfang 30, kräftig gebaut, breiter, sonnengbräunter Nacken, dicke Goldkette mit einem Medaillon der Muttergottes um den Hals, muskulöse Arme, die Statur eines Bodybuilders. Sein Hemd ist weit offen, damit man die Kette mit dem Anhänger sehen kann [7, с. 188].

Опис охоплює зовнішній вигляд, акцентує на особливостях тілобудови, наявності прикрас. Подібно описується і Альфред Пілер:

Er kommt mit einem kleinen Mann zurück, schmal, verschmitzt lächelnd. Alfred Pieler, Jahrgang 1925, pensionierter Schneider, hat vor dem Krieg nicht weit

vom Zigeunerriegel gewohnt. Seine Eltern waren kleine Leute, Tagelöhner, sie sind jedes Jahr im Frühsommer nach Pfaffstätten in Niederösterreich gefahren, um dort in den Weinbergen zu arbeiten [7, с. 199].

Можна зробити висновок, що призма, через яку дивиться на події наратор, відповідає його власній точці зору. Він достеменно не знає, чи все, що йому розповідають, є правдою, критично аналізує отриману інформацію:

Im letzten Krieg sind, laut Tafel, fünf Nussgraber zu Tode gekommen, Adolf, Johann, Josef, Karl, Pep. (Pepi? warum die Abkürzung?) [7, с. 196].

Він ставить під сумнів достовірність почутих історій:

Ich weiß nicht, ob ich ihm glauben darf? [7, с. 189] і навіть свої припущення:

Vielleicht rede ich mir da etwas ein [7, с. 210].

Запитання, які автор ставить, але поки не в змозі дати на них відповідь, покликані залучити і читача до активної участі у пошуках:

Aber haben sie je eine Bestrafung der Schuldigen gefordert, unter denen sich auch viele ihrer Landsleute, Österreicher, befanden? [7, с. 212].

Завдяки мобільності і переміщенні наратора у просторі читач прослідковує шлях, маючи на меті віднайти пам'ять про австрійських ромів із Бургенланду.

Фігуральне сприйняття здебільшого ідеологічно та мовно пов'язане з точкою зору персонажа [6, с. 132]. **Ідеологічна** перспектива обраного для аналізу літературного репортажу є динамічною (не статичною), оскільки впродовж оповіді наратор сам відкриває нові деталі, демонструє читачеві факти, переказує свідчення, ділиться знахідками. Однією із таких знахідок є фотографія вже ліквідованого циганського табору, яку наратор побачив у архіві міста Лодзь:

Im Archiv der Stadt Łódź habe ich Fotografien vom Lager gesehen, aufgenommen nach der Liquidierung. Zerschlagenes Geschirr, Blecheimer, Milchkannen, geflochtene Körbe, zerdepperte Töpfe und Reindeln, alles achtlos auf einen Haufen geworfen; zerschlossene Federbetten, auf dem nackten Boden liegend, Lumpen, Kleidungsstücke; mit Unrat übersäte Straßen; die tiefen Gräben, die das Lager gegen das Getto abgrenzten (die Gräben mussten zugeschüttet werden, weil die an ihnen stehenden Häuser abzurutschen drohten) [7, с. 192].

Транскрипція фотографії, яка водночас слугує доказом і посилює документальний рівень тексту, дозволяє й читачеві «поглянути» на неї.

Текст літературного репортажу «Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...» насичений покликаннями на джерела, зокрема історичні:

Die Trauerschleifen für das Begräbnis des deutschen Leiters des Zigeunerlagers wurden in der Hutmacherabteilung des jüdischen Gettos gefertigt, wie der Tageschronik des Gettos für den Zeitraum vom 29. bis 31. Dezember 1941 zu entnehmen ist [7, с. 191].

In den Berichten über das «Zigeunerlager» von Łódź ist davon die Rede, dass es ein Transport war, der im Spätherbst 1941 hier eintrat [7, с. 190].

У назві більшості документів вказано роки, якими їх датовано.

Mitte der Fünfzigerjahre lebten offenbar wieder zwei Familien in der Ortschaft, denn im Bericht über die Ereignisse 1945 bis 1956 in der Gemeinde Goberling, erstellt im Jahre 1956 für die Bezirkshauptmannschaft Oberwart, schrieb der Bürgermeister: «1955 gelang es, die letzten zwei Zigeunerfamilien aus Goberling wegzubringen» [7, с. 196].

In einem Bericht vom 7. Jänner 1942 des Gesundheitsamtes der Stadt Litzmannstadt beim Oberbürgermeister über Opfer der Epidemie im Zigeunerlager sind 47 Namen vermerkt <...> [7, с. 192].

Згадано і записані спогади очевидців, як от лікаря Арнольда Мостовіча, який працював у гетто й одного дня був відправлений у циганських табір, щоб там оглядати хворих:

Die Zustände im Zigeunerlager waren unbeschreiblich, noch viel schlimmer als im Getto. Das schildert der jüdische Arzt Arnold Mostowicz in seinen Erinnerungen, <...> [7, с. 190].

Інформація, якою володіє наратор, ймовірно, переважає кількісно ту, яка відома іншим фігурам оповіді, що відповідає умовам нараторіальної ідеологічної перспективи. Проте розширенню кругозору і здобуттю нових знань частково сприяють і розмови з Генриком, мером Гайнцом-Петером Крамером, Йоганом Нусрабером, Альфредом Пілером, які відбуваються в межах оповіді й свідчать про фігуральну ідеологічну перспективу.

Часову перспективу слід розглядати у контексті дихотомії «тоді-тепер», яка нерідко зустрічається в літературних репортажах. Коли йдеться про пережиті наратором події під час пошуку меморіальної дошки, процес спілкування з іншими, чітко простежується фігуральна оповідна перспектива:

Heute lebt nur mehr eine Familie im Ort, sie wohnt in einem Container, den der Bürgermeister angeschafft hat [7, с. 198].

Дейксіс «сьогодні», використання форми теперішнього часу Präsens підтверджують це:

Bürgermeister Heinz-Peter Krammer empfängt mich in seinem Büro im Rathaus, das auf den neu gestalteten Hauptplatz schaut [7, с. 202].

У часовому параметрі репортажу Мартіна Поллака окрім фігуральної має місце нараторіальна перспектива, яка знаходить свій прояв у описах минулого. Для цього автор використовує форму минулого часу Präteritum, а прислівник часу «тоді» (нім. *damals*) створює своєрідний місток між теперішнім і минулим. Там наратор вільно обходить із часом [6, с. 137], концентрує свою увагу на важливості й ролі певних подій, а не на їхній хронологічній послідовності.

Оскільки в літературному репортажі присутня типова для даного жанру дихотомія «тоді-тепер», **просторову перспективу** також варто виокремити в обох часових осях. Оповідь про період перебування в Лодзі чи Бургенланді («тепер») означена фігуральною часовою перспективою. Наратор має чітку позицію, визначає поле зору і дозволяє сприймати лише окремі сторони того, що відбувається [6, с. 135]. Найчіткішим сигналом для фігуральної просторової перспективи, за В. Шмідом, є використання дейктичних прислівників місця, пов'язаних із місцем фігури:

Er kennt die Geschichte des Zigeunerlagers von Łódź, seine Großmutter, so erzählt er, hat damals hier in der Nähe gewohnt <...> [7, с. 188].

Прагнення сконцентрувати читача на місці реалізовується у тексті, зазвичай, через прислівник «тут» (нім. *hier*) або згадки орієнтирів як, наприклад, «неподалік вокзалу» у місті Лодзь:

Wir saßen in einer Bar in der Nähe des Bahnhofs und aßen fasolka po bretonsku, Bohnen auf Bretonische Art, <...> [7, с. 189].

Незважаючи на опис перебування автора-наратора спочатку у польському Лодзі, а потім в австрійському Бургенланді в літературному репортажі «Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...» Мартіна Поллака відсутні зображення шляху з одного міста в інше. Автор обмежується візуальним розділенням у тексті однієї частини від іншої порожнім рядком. Вже прочитавши декілька речень, розуміємо, що наратор перебуває в зовсім іншому місці:

Beide bescheinigen mir unwillig, dass es hier kein Denkmal gibt, keine Gedenktafel für Roma, Zigeuner, nicht aus Glas und nicht aus Marmor, mit goldenen Lettern. Auch keinen Gedenkstein. Hier in Goberling nicht [7, с. 194].

Саме використання прислівника «тут» і уточнювальної обставини місця «у Гоберлінзі» інформує про місцезнаходження наратора.

Значно розширюється кут зору оповідача, коли мова йде про історичні події, їхній переказ, який ґрунтується на інформації зі звітів, спогадів та інших історичних документів. Таке маневрування від фігуральної до нараторіальної перспективи є органічним і сприяє глибшому розумінню подій реципієнтом.

Відтворення дієгетичним оповідачем подій своєю мовою – це ознака фігуральної мовної перспективи. Проте, як зауважує В. Шмід, розмежування ідеологічної і мовної перспектив буває проблематичним, оскільки мова й оцінка часто є взаємозалежними [6, с. 125]. Так і в аналізованому літературному репортажі варто врахувати постійне звернення до подій минулого, що в мовному вимірі передбачає нейтральне відображення фактів, свідчить про їхню правдивість і викликає у читача довіру.

Об'єктивності літературному репортажу додають і персональні розповіді. Тип вторинної нарації при цьому варіюється. Генрик і його бабуся розповідають про події, які самі пережили, а в центрі такої оповіді – приватна історія та власний досвід. У цьому випадку читач має справу з вторинною дієгетичною (інтрагомодієгетичною) нарацією [6, с. 188]. Натомість оповідь Йозефа Нусграбера ґрунтується на тому, що йому самому довелося лише почути, оскільки в час розвитку подій був ще занадто юний, на чому він сам акцентує:

Josef Nussgraber versichert ein ums andere Mal, dass er nicht aus eigener Erfahrung spreche, er sei zu jung, er erzählte nur, was er von den Leuten gehört habe [7, с. 198].

У тексті зустрічаємо різні типи передачі слів осіб, з якими спілкується наратор. Здебільшого оповідач відтворює зміст сказаного, використовуючи дієслова мовлення (*verba dicendi*) і дієслова мислення (*verba cogitandi*):

Er kennt die Geschichte des Zigeunerlagers von Łódź, seine Großmutter, so erzählt er, hat damals hier in der Nähe gewohnt <...> [7, с. 188].

Henryk berichtet, was ihm die Großmutter erzählte <...> [7, с. 189].

Im Gehen erzählt er mir die Geschichte von der Koralle [7, с. 193].

Wilczur Jansena, Jansens Wolfshund, sagt er [7, с. 193].

Графічно виділене поняття (*Wilczur Jansena*) у тексті спочатку подане польською мовою, а потім – у німецькому перекладі:

<...> *die Bar hieß Oaza, Oase* [7, с. 189].

Іноді в тексті зустрічаємо і саме питання, яке ставить автор, що свідчить про використання елементів форми інтерв'ю:

**Параметри оповідної перспективи літературного репортажу Мартіна Поллака
«Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...»**

	перцептивна	ідеологічна	часова	просторова	мовна
	перспективи				
нараторіальна		x	x	x	x
фігуральна	x	x	x	x	x

Gibt es eine Gedenktafel für die Ermordeten?

Bürgermeister Heinz-Peter Krammer schüttelt den Kopf [7, с. 204].

Під час переказу почутого автор не оминає увагою і те, як саме про це розповідають, описує поведінку, міміку, інтонацію, манеру оповіді:

<...> manchmal hält er kurz inne, um sich ein Detail zu erinnern, um das richtige Wort zu finden [7, с. 189].

Henryk nickt [7, с. 189].

Er verzieht unwillig das Gesicht. Er macht einen Schluck aus der Dose [с. 189].

Sie springt beim Erzählen von einem Thema zum nächsten, aus der Vergangenheit in die Gegenwart und wieder zurück (про Марію Тобіч – Х. К.) [7, с. 205].

Ще одним способом передачі слів інших осіб є використання непрямой мови, в тому числі форми кон'юнктиву (Konjunktiv I):

Er sei froh, dass die Tafel angebracht wurde [7, с. 193].

Er persönlich hätte kein Problem mit einer solchen Tafel, versichert Heinz-Peter Krammer. Er glaube auch nicht, dass es innerhalb der Gemeinde dagegen großen Widerstand geben würde [7, с. 204].

Was ihn betreffe, hätte er nichts einzuwenden gegen eine Tafel oder einen Stein für die ermordeten Zigeuner [7, с. 210].

А використання модального дієслова *sollen* у суб'єктивному значенні для відтворення сказаного іншими додає інформації скептицизму:

Auf der Pyramide soll die ganze Geschichte erklärt werden, Europa-Österreich-Burgenland-Kemetten, auf einer der Tafel sollen die Roma Erwähnung finden [7, с. 199].

Здається, сам автор сумнівається в реалізації проекту, про який розповідає Йозеф Нусрабер, – піраміди пам'яті, в тому числі про закатованих до смерті бургенландських ромів.

Висновки. Аналіз п'ятьох параметрів перспективи сучасного німецькомовного літературного репортажу Мартіна Поллака «Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch...» свідчить про вибір автором дистрибутивної перспективи [6, с. 139]. Опис почутого і побаченого з позиції «колишнього» Я, оповідь від першої особи однини чи множини свідчать про переважно фігуральну перцептивну перспективу. Ідеологічна, часова, просторова і мовна перспективи визначені з огляду на дихотомію «тоді-тепер», що дало змогу зробити висновок про вибір нараторіальної перспективи в цих параметрах для відображення історичних фактів (із хронік, звітів, згадок, приватних спогадів та ін.), і водночас фігуральної – для опису подій, що відбуваються у площині «тут і зараз» для наратора.

Отже, характерною рисою нараторологічної природи аналізованого літературного репортажу є нейтралізація, наявність ознак як нараторіальної, так і фігуральної перспективи з дієгетичним оповідачем. Оповідь наратора, який сам є частиною історії, стала для читача своєрідним супроводом у пошуку пам'яті бургенландських ромів, а доповнення її документальним рівнем (конкретні цифри, роки, посилання на історичні джерела) посприяли досягненню об'єктивності літературного репортажу.

Таке органічне поєднання обох типів перспективи в літературному репортажі розкриває перед автором нові горизонти наративних стратегій, які вдало поєднують літературну та публіцистичну традицію жанру, підкреслюючи його гібридність.

У такому ключі, використовуючи теорію В. Шміда, доцільно аналізувати й інші репортажі, що уможливить оцінити потенціал кожної із перспектив у творчості різних авторів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kostenzer C. Die literarische Reportage: Über eine hybride Form zwischen Journalismus und Literatur. Innsbruck: Studien Verlag, 2009. 193 S.
2. Мацевко-Бекерська Л. Нараторологічна проєкція концепту «герой». URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18496/32-MatsevskoBekerska.pdf?sequence=1>
3. Бацевич Ф. Лінгваративні аспекти ідентифікації оповідних інстанцій у художньому тексті. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/184465/05-Batsevych.pdf?sequence=1>

4. Is it Realism? Effects of Style and Selection in Narrative Journalism. URL: <https://mediakron.bc.edu/readingnarrativejournalism/the-narrative/chapter-2-is-it-realism>
5. Berning N. Narrative Journalism from a Transdisciplinary Perspective: A Narratological Analysis of Award-Winning Literary Reportages. In: Alber J, Hansen P (ed.) *Beyond Classical Narration: Transmedial and Unnatural Challenges*. Berlin, Boston: De Gruyter; 2014. p. 117–136. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110353242.117>
6. Schmid W. *Elemente der Narratologie*, Berlin, Boston: De Gruyter, 2014. URL: <https://doi.org/10.1515/9783110350975>
7. Pollak M. Davon war nie die Rede, das war nie im Gespräch... . In: Manfred Müller, Kurt Neumann (Hg.): *Literarische Reportagen*. Literarische Reportagen. Wien : Edition Atelier, 2010. S. 188–212.

УДК 811.111'27:821.111-31

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.29.1.27>

СОЦІАЛЬНО-СТАТУСНІ РОЛЬОВІ ІНВАНІАНТИ І ПОХІДНІ ВАРІАНТИ РОЛЕЙ ПЕРСОНАЖІВ В РОМАНІ «БУДЕНБРОКИ: ЗАНЕПАД ОДНІЄЇ РОДИНИ» У СТИЛІСТИЧНОМУ ВИСВІТЛЕННІ

SOCIAL-ROLE INVARIANTS AND DERIVED VARIANTS OF CHARACTERS ROLES IN THE NOVEL “BUDDENBROOKS: THE DECLINE OF A FAMILY” IN A STYLISTIC PERSPECTIVE

Кінтеро О.-Й.,

orcid.org/0000-0003-4688-2777*аспірант кафедри англійської філології і філософії мови Київського національного лінгвістичного університету*

Стаття присвячена розкриттю соціально-статусних рольових інваріантів і похідних категорійних і динамічних варіантів ролей провідного персонажу роману Томаса Манна «Будденброки. Занепад однієї родини». Аналітичний аналіз монологічного і діалогічного персонажного мовлення із залученням рольового і стилістичного аналізів, методу, базованого на теорії концептуальної інтеграції і елементів методу наративно-семіотичного кодування уможливив дійти наступних висновків. Соціально-статусні рольові інваріанти «бюргер-підприємець» і «захисник родинних цінностей» експлікуються або імплікуються семантичними дескрипторами «успіх», «престиж», «раціональність», «традиція», «родина», «самозречення». Рольові інваріанти маркуються метафорами, що у просторах бленду містять значення «взаємозв'язок», «взаємна сполучуваність і наступність»; антитезами, що протиставляють статусні норми цінностям, які їм загрожують – індивідуальності, свободі самовираження, естетичному задоволенню. Похідними від інваріантів є змінні категорійні соціально-статусні варіанти, підґрунтям яких є семантичні дескриптори «гнучкість», «приспосовування», «раціональність», які у стилістичному вимірі підтримуються метафорами, імпліцитними антитезами і переліченнями. У діалогах такі дескриптори маркуються маніпулятивними стилістичними прийомами, які виділяють динамічні рольові варіанти, що перебувають у відношеннях опозиції до статусних ролей. Динамічними ролями, похідними від категорійних, ідентифіковані ролі «актор», «жертва», «свавілець», актуалізації яких сприяють метафори, антитези, ампліфікація, емфатичні конструкції, повтори і перерахування, що створюють висхідну градацію, увиразнюючи рольові конотації. Рольова диференціація і стилістична актуалізація ролей пов'язані з символічним кодом роману як кодом опозицій, семантичним кодом конотацій і акціональним кодом, що прогнозує дії і наслідки дій персонажів в залежності від їхнього рольового позиціонування.

Ключові слова: рольовий інваріант, категорійні ролі, динамічні ролі, соціально-статусний, стилістичні прийоми.

The article focuses on revealing the socio-status role invariants and derived categorical and dynamic role variants of the leading character in Thomas Mann's novel "Buddenbrooks: The Decline of a Family" An analytical analysis of monological and dialogical character speech, employing role and stylistic analyses, as well as a method based on the theory of conceptual integration and elements of the narrative-semiotic coding method, led to the following conclusions. The socio-status role invariants "bourgeois-entrepreneur" and "defender of family values" rely on semantic descriptors such as "success", "prestige", "rationality", "tradition", "family", and "self-sacrifice". These role invariants are marked by metaphors that contain the blend spaces of "interrelation", "mutual compatibility and succession", as well as antitheses that oppose status norms to their threatening values such as individuality, freedom of expression, and aesthetic satisfaction.

Derived from the invariants are variable categorical socio-status variants, with "flexibility", "adaptability", and "rationality" as their semantic descriptors, which are stylistically supported through metaphors, implicit antitheses, and enumerations. In dialogues, these descriptors are marked by manipulative stylistic devices, highlighting dynamic role variants that are in opposition to the status ones. Dynamic roles, derived from categorical ones, include "actor", "victim", and "repressor",